

Голові разової спеціалізованої вченої ради в НТУ «Дніпровська політехніка», доктору історичних наук, професору, Заслуженому працівнику освіти України
Бородіну Євгенію Івановичу

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філософських наук, доцента **Драпушка Ростислава Григоровича** на дисертацію Білої Дар'ї Олегівни «Інституціональне забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Актуальність теми дисертації, зв'язок із науковими програмами, темами

У світлі останніх численних реформ, що відбуваються в Україні, а також з урахуванням загроз та кризових умов, які нав'язала країні повномасштабна збройна агресія РФ, виникає потреба в активізації діяльності органів публічного управління різного рівня з формування та реалізації державної молодіжної політики. Зазначене пов'язано із тим, що молодь є найціннішим ресурсом держави, що формує майбутнє нації, вона завжди була і залишається в центрі уваги інститутів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства. Молодь завжди є більш прогресивною, тому вона має залучатися до формування відповідних державних політик та прийняття ключових публічноуправлінських рішень.

У публічному управлінні посилена увага до молоді трансформується в комплексні та цілеспрямовані дії щодо підтримки молодіжного розвитку та внесення позитивного вкладу в суспільство, створення можливостей для її освітнього, кар'єрного та особистісного розвитку. Як стверджує авторка дисертації, це – ключове завдання, яке постає перед державною молодіжною політикою, роль якої у розвитку суспільства посилюється також потребою залучення молоді до протистояння геополітичним викликам, захисту територіальної цілісності України, зменшення наслідків політичної невизначеності та економічної кризи.

Разом із тим, проблеми, яким сьогодні в Україні протистоїть молодь, висвітлили теоретичні, ідеологічні і практичні прогалини щодо формування і реалізації державної молодіжної політики, які накопичувались упродовж довгого періоду, власне ще за часів радянської доби. Інститути, на які сьогодні покладена відповідальність за формування і реалізації молодіжної політики, в екстремальних умовах продемонстрували неналежне сприйняття ролі молоді в суспільстві, неготовність до руйнівних викликів, недостатню гнучкість до швидких змін, брак координації і взаємодії, несистемну роботу із активізації молоді до участі у суспільному житті.

Втім, діяльність інститутів, що формують і реалізують державну молодіжну політику, має сприяти збереженню соціальної стабільності в країні і суспільстві загалом. Тому в сучасних умовах перед науковцями, що здійснюють дослідження в галузі «Публічне управління та адміністрування», стоїть важливе завдання критичного усвідомлення теоретико-методологічних засад державної молодіжної політики, наукового обґрунтування концептуальних положень, підходів і моделей інституціонального забезпечення процесів її формування та реалізації та розроблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення та розвитку, зокрема, в умовах воєнного часу, що й обумовлює актуальність дисертаційного дослідження Д.О. Білої, постановку мети роботи та завдань задля її досягнення.

Дисертаційне дослідження виконане у межах наступних тем науково-дослідних робіт (НДР) кафедри державного управління і місцевого самоврядування Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375, 2022–2023) та «Цифрова трансформація публічного управління» (номер державної реєстрації 0122U002236, 2022–2023), у виконанні яких Д.О. Біла брала участь як науковий співробітник та молодший науковий співробітник; що підтверджується відповідними довідками про участь у НДР, наведеними у додатку А до роботи.

Матеріали проведених здобувачкою досліджень представлені відповідними підрозділами у заключних звітах з НДР щодо визначення ролі молоді у суспільстві в умовах політичної невизначеності, особливостей формування державної молодіжної політики та її інституціонального забезпечення, аналізу впливу міграції на зміну підходів до інституціоналізації державної молодіжної політики в Україні, а також увійшли до наукових публікацій, що готувалися за результатами виконання наукових тем.

Також під час написання дисертації здобувачка керувалася наступними першою та п'ятою «стратегічними ініціативами» Національної ради з відновлення України від наслідків війни: 1. Участь молодих жінок і чоловіків (різні категорії) у суспільному житті для наближення перемоги, відновлення України та європейської інтеграції (у т. ч. через діяльність УМФ, ВМЦ, ІГС, молодіжних центрів та просторів, молодіжних рад та волонтерську

діяльності); 5. Підвищення рівня української національної та громадянської ідентичності до 85%.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна та достовірність

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність підтверджується опрацюванням значної кількості наукових джерел, серед яких, зокрема, наукові праці за темою дослідження, нормативно-правові акти та інша релевантна статистична та аналітична інформація, а також завдяки використанню адекватного досліджуваній проблематиці комплексу методів наукового дослідження та апробації отриманих наукових результатів на науково-практичних конференціях та інших комунікативних заходах.

Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати актуальність розроблення авторкою досліджуваної проблематики в цілому, виокремлення найбільш гострих проблем у межах предмета проведеного дослідження, а також наявність елементів новизни в отриманому науковому доробку.

Дисертаційна робота має цілісну структуру, її зміст повною мірою розкриває тему, мету та завдання наукового дослідження. Дисертація написана з дотриманням наукового стилю викладання матеріалу. Отримані здобувачкою наукові результати дисертаційної роботи, сформульовані висновки і рекомендації обґрунтовані на належному науковому рівні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання – науковому обґрунтуванні концептуальних положень, підходів та моделей інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні та розробленні практичних рекомендацій щодо його вдосконалення та розвитку.

Основні результати, що мають елементи наукової новизни, полягають, зокрема, у такому: авторкою дисертації *уперше* обґрунтовано комплекс концептуальних положень, підходів та моделей, системне застосування яких методологічно підтримує процеси удосконалення та розвитку інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні на основі запропонованих автором системоутворюючих компонентів останнього та модульного підходу, який дозволяє представити ці процеси у вигляді мультикомпонентних моделей, що складаються з автономних функціональних модулів, використання яких пришвидшить прийняття публічноуправлінських рішень щодо державної молодіжної політики та її адаптування до нових умов, що є особливо цінним для молоді під час дії правового режиму воєнного стану.

Д.О. Білою удосконалено понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, зокрема, надано авторські дефініції понять «державна молодіжна політика», «інституціональне забезпечення формування та

реалізації державної молодіжної політики», «автономний функціональний модуль інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики», на базі чого побудовано концептуальну та організаційно-функціональну моделі інституціонального забезпечення державної молодіжної політики, а також визначено особливості модульного підходу, використання якого органами публічного управління дозволить підвищити результативність, готовність до змін та гнучкість державної молодіжної політики.

Авторкою дисертації *удосконалено* підхід до підвищення ступеня залученості молоді до вирішення проблем місцевого розвитку, для чого побудовано інтегральну модель формування готовності молоді до участі у розвитку територіальної громади, яка презентує необхідний для досягнення очікуваних результатів комплекс підходів, інструментів та методів, застосування яких дозволить не тільки започаткувати діалог між владою та молоддю, а й забезпечити участь останньої у виробленні публічно-управлінських рішень та запровадженні місцевих проєктних ініціатив, що буде сприяти успішності реалізації державної молодіжної політики на місцевому рівні.

Також Д.О. Білою *удосконалено* підхід до групування суб'єктів і об'єктів молодіжної політики, який полягає у виокремленні двох підгруп: «виконавці державної молодіжної політики» (з числа суб'єктів державної молодіжної політики або поза їх колом) та «бенефіціари» (або безпосередні споживачі послуг – з числа об'єктів державної молодіжної політики), що дозволило коректніше визначити стейкхолдерів публічноуправлінської діяльності з реалізації державної молодіжної політики, розставити відповідні акценти та урозуміти масштаби їх управлінського впливу на молодь.

У дисертації *дістало подальшого розвитку* обґрунтування підходу до етапізації розвитку інституціонального забезпечення державної молодіжної політики в Україні, що дозволило визначити характерні особливості нормативно-правового забезпечення на кожному етапі; рівень визнання значущості молоді як рушійної сили розвитку держави і суспільства; вектор змін суспільного ставлення до молодіжної політики тощо, які необхідні для подальшого удосконалення та розвитку інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики.

Також *дістала подальшого розвитку* формалізація принципів державної молодіжної політики, зокрема, виокремлено принципи: неприпустимості застосування патерналістської моделі суб'єктів молодіжної політики щодо молодого покоління; суб'єктності молоді (підвищення її ролі у суспільно-економічних процесах, розкриття інновативного, інтелектуального потенціалу молоді, прояву активності і пасіонарності) тощо, дотримання яких має бути філософсько-ідеологічною і організаційно-функціональною основою інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики.

Цікавими з точки зору новизни є *розвинуті авторкою підходи* до виокремлення та екстраполяції до умов України принципів особливостей молодіжної політики в країнах ЄС, зокрема щодо посилення та контролю ефективності взаємодії інститутів молодіжної політики на місцевому, регіональному й державному рівнях; орієнтації молодіжної стратегії на інструменти, які допомагають органам публічного управління досягати цілей політичного співробітництва та прогресу щодо реалізації державної молодіжної політики, що дозволить підняти на новий якісний рівень молодіжну роботу та створити умови, за яких молодь могла б реалізувати свій інтелектуальний, творчий та соціальний потенціал за місцем проживання на основі рівності й демократії; а також практико-орієнтовані підходи до впровадження місцевих ініціатив щодо інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики в частині розвитку молодіжної інфраструктури шляхом реалізації проектів зі створення ресурсних центрів молодіжних рад на основі зміцнення міжсекторальних і міжвідомчих відносин.

Обґрунтованість та достовірність отриманих авторкою наукових результатів (положень, висновків і рекомендацій) також підтверджена їх впровадженням у діяльність органів публічного управління регіонального та місцевого рівня, що засвідчується відповідними довідками про впровадження, наведеними у додатку Б до дисертації, а також апробацією на науково-практичних заходах.

3. Оцінка змісту роботи та повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Зміст представленої на наш розгляд дисертації відповідає всім вимогам до виконання такого роду наукових робіт. Текст роботи є логічно структурованим та науково аргументованим. Обґрунтування основних положень, результатів, висновків та рекомендацій здійснено належним чином та добре систематизовано, що у комплексі свідчить про проведення авторкою дисертації ґрунтовних досліджень, які вимагали тривалої та ретельної наукової роботи.

У першому розділі дисертації, який має назву: «*Теоретико-методологічні засади формування та реалізації державної молодіжної політики*», розкрито теоретичну сутність поняття державної молодіжної політики та її місце у системі публічного управління; досліджено особливості та виокремлено етапи формування державної молодіжної політики з урахуванням об'єкт-суб'єктної ролі молоді у суспільстві; охарактеризовано методологічні засади наукового дослідження інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики.

Отримані за першим розділом результати дозволили зробити висновок, що інституціональне забезпечення державної молодіжної політики виступає

як система, що поєднує сукупність статичних й динамічних складових та вирізняється одночасною наявністю усталених інституцій молодіжної політики та елементів системи, які знаходяться в процесі створення, змін, реформування, трансформації у відповідь на еволюційні виклики суспільства й геополітичні тренди. Виходячи з цього, у роботі наведено авторську дефініцію цього поняття: інституціональне забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики – це комплекс визначених і закріплених норм, стандартів, правил, положень та принципів, здатний забезпечити системну, впорядковану діяльність інститутів-учасників процесу формування та реалізації державної молодіжної політики, спрямовану на задоволення потреб, інтересів й очікувань молоді та забезпечення її активної участі в суспільному житті.

Також авторкою підкреслено, що усвідомлення різнопланового характеру інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики вимагає широкого її трактування на основі системного і комплексного підходів, які за своїм змістом відповідають динамічному процесу створення, реформування або трансформації системи інститутів управлінського впливу на молодь як на унікальний феномен суспільства.

У другому розділі дисертації, який має назву: *«Стан та проблеми розвитку інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики: вітчизняний та європейський досвід»*, проаналізовано стан інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики України в умовах децентралізації; узагальнено тенденції інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в країнах Європейського Союзу; на основі визначення проблем сучасної молоді виявлено недоліки інституціоналізації процесів формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні.

На підставі визначених авторкою дисертації недоліків інституціонального забезпечення державної молодіжної політики (зокрема, низька спроможність органів влади до гнучкості і швидкого реагування на виклики; нечіткість визначення прав і обов'язків молоді та суб'єктів, які беруть участь у реалізації державної молодіжної політики; слабе розуміння сучасної активної ролі молоді і необхідності її залучення до політичної діяльності й участі в суспільному житті громади; низький рівень взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та громадських об'єднань, які представляють інтереси молоді; слабка й недієва мережа міжсекторальних і міжвідомчих зав'язків; недосконалість правового регулювання; низький рівень наукового обґрунтування процесу реалізації державної молодіжної політики, часте панування застарілих підходів; слабка інформаційна діяльність щодо просування проєктів, програм а також ідей державної молодіжної політики; висока забюрократизованість і високі ризики корупції тощо), у роботі зроблено висновок, що їх подолання вимагає

підвищеної уваги Уряду, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, освітніх установ тощо до розроблення та впровадження ефективних молодіжних стратегій та програм, спрямованих на покращення соціально-економічних умов життя та збільшення перспектив молоді щодо освіти, працевлаштування, мобільності тощо. Тобто, підходи до інституціонального забезпечення формування і реалізації молодіжної політики суттєво може змінити лише її концептуально інше бачення.

У третьому розділі дисертації, який має назву: «*Моделювання процесів удосконалення інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики*», на основі досвіду європейських країн обґрунтовано концептуальну модель інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики (зокрема, її системоутворюючі складники), на базі якої розроблено відповідну організаційно-функціональну модель інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики, а також запропоновано підхід до формування готовності молоді до участі у розвитку територіальної громади на основі інтегральної моделі та місцевих проєктних ініціатив.

Заслуговує на увагу те, що розроблена авторкою дисертації організаційно-функціональна трьох-компонентна модель інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики умовно складається з трьох основних блоків: ідеологічного (ціннісно-орієнтованого), соціально-економічного (людино-орієнтованого) та функціонально-комунікаційного (інструментального або методико-технологічного), кожен з яких передбачає створення «автономних функціональних модулів». Для урозуміння сутності останнього авторкою пропонується авторська дефініція цього поняття – це структурний компонент або фрагмент системи інституціонального забезпечення формування і розвитку державної молодіжної політики, який може бути розроблений, визначений та використовуваний окремо або вбудований в більш широку систему (наприклад, в стандарт) для досягнення конкретних цілей.

Також авторкою побудовано інтегральну модель формування готовності молоді до участі у розвитку територіальної громади, яка забезпечує інтеграцію підходів (процесного, програмно-цільового та модульного) та інструментів (соціологічні дослідження, опитування, громадські слухання; комунікативні, патріотичні та освітні заходи; реалізація програм і проєктів різної соціально-гуманітарної спрямованості тощо) задля формування готовності молоді до участі у розвитку територіальної громади.

У роботі проаналізовано роль проєктного підходу в реалізації місцевих ініціатив, для чого охарактеризовано досвід Дніпровської міської ради, якою, з метою посилення міжрегіональної взаємодії за рахунок спільного проєкту, було створено об'єкт молодіжної інфраструктури – об'єднаний Ресурсний центр Молодіжних рад Дніпра та Луганської області. Варто відзначити, що

діяльність центру є гарним прикладом втілення важливого елементу інституціонального забезпечення формування і розвитку державної молодіжної політики. Позитивною стороною є також те, що під час створення Ресурсного центру були втілені пропозиції авторки дисертації щодо організації міжвідомчої і міжсекторальної взаємодії на прикладі молодіжних рад міста Дніпра і Луганської області, і під час дії правового режиму воєнного стану його робота сприяла створенню безпечних та комфортних умов для продовження навчання та організації освітніх заходів для дітей з окупованих територій, зокрема Луганської області.

Науковий доробок авторки дисертаційного дослідження Д.О. Білої підтверджується тим, що основні наукові результати роботи опубліковані в 13 наукових працях, із них: 5 статей у наукових фахових виданнях України (з них 2 – у співавторстві), 1 публікація у зарубіжному науковому журналі, 7 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій (з них 2 – у зарубіжних збірниках). Усі отримані наукові результати дисертації опубліковані. Участь авторки дисертації у публікаціях, що виконані у співавторстві, розкрита у списку публікацій.

Кількість, обсяг та зміст опублікованих праць повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Основні результати дисертаційного дослідження, висновки і рекомендації також оприлюднено та обговорено на низці вітчизняних та зарубіжних науково-комунікативних заходів.

4. Значення результатів дослідження для науки, практики, суспільства

Основні теоретичні положення, висновки а також пропозиції авторки дисертаційної роботи мають науково-прикладне спрямування, доведені до рівня практичних рекомендацій та можуть бути використані під час удосконалення та розвитку інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики, зокрема, на місцевому рівні, що свідчить про їх суттєве значення для науки, практики, суспільства.

Висновки та рекомендації наукового дослідження використані у діяльності: Київської міської ради – під час прийняття та реалізації управлінських рішень щодо усунення проблем в молодіжній сфері на основі запропонованої авторкою дисертації організаційно-функціональної моделі інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні (довідка про впровадження від 18.09.2023 № 25-КР-3146); Дніпровської міської ради (Департамент молодіжної політики та національно-патріотичного виховання) – під час започаткування

місцевих ініціатив, запропонованих авторкою дисертації, щодо стажування молоді, реалізації муніципальних програм та проектів, конкурсів тощо (довідка про впровадження від 22.08.2023 № 7/10-1752); Луганської обласної державної адміністрації – під час планування роботи Луганської обласної молодіжної ради у частині інституціоналізації результатів реалізації державної молодіжної політики через створення Ресурсного центру молодіжних рад Дніпра та Луганщини в м. Дніпрі за грантової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) у рамках підтримки переміщених молодіжних рад Луганської області (довідка про впровадження від 11.07.2023 №196-1); Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (Навчально-науковий інститут державного управління) у процесі підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (удосконалення та актуалізація змісту робочих програм з дисциплін спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» для другого (магістерського) і третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти) та спеціальності 231 «Соціальна та молодіжна робота для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (довідка про впровадження від 06.09.2023 № 12-34/38-2-ІДУ).

5. Відсутність (або порушення) академічної доброчесності

Дисертаційна робота Д.О. Білої пройшла перевірку на унікальність тексту. Перевірка проводилась за допомогою програмного забезпечення Unichек. Відсоток унікальності тексту становить 12,2%. Відсоток збігів (цитування) становить 10%. Порушення академічної доброчесності, а саме: академічного плагіату, текстових запозичень, використання ідей, наукових результатів і матеріалів інших авторів без посилання на джерело, не виявлено. Перевірений текст є оригінальним за науковим змістом і може бути поданий на захист.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, вважаю за доцільне вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції.

1. На с. 115 зазначено, що саме децентралізація дозволила «запустити» процеси залучення молоді до участі в житті територіальних громад. Втім авторка приділяє недостатньо уваги питанню – яким чином вдалося активізувати діяльність щодо посилення громадської активності молоді.

2. Під час дослідження підходів щодо розуміння категорії «інституціоналізація» (с. 77, рис. 1.2) авторка виокремлює дві категорії

одного рівня ієрархії – «публічне управління» та «публічне управління у молодіжній сфері». На нашу думку, друга категорія є складовою частиною першої категорії, і якщо її виділяється в окрему, то має бути підпорядкована першій.

3. У табл. 1.2 (с. 78 – 79) наведено принципи державної молодіжної політики в історичній ретроспективі, задекларовані різними нормативними документами за період з 1992 по 2021 роки, а також пропозиції авторки щодо подальшого розвитку цих принципів. Слід було приділити увагу тому, як розвивалися ці принципи протягом періоду незалежності України, і вже далі (не в тій самій таблиці) обґрунтувати та аргументувати власні пропозиції щодо їх розвитку.

4. Авторка здійснила аналіз тенденцій формування та реалізації державної молодіжної політики в країнах ЄС (п. 2.2, с. 126 – 140). Але є також цікавий досвід інших передових країн світу, зокрема, США, Канади, Китаю, Південної Кореї, Японії тощо. На нашу думку, дисертаційне дослідження виграло б, якщо при дослідженні досвіду формування та реалізації державної молодіжної політики не обмежуватися тільки країнами Євросоюзу, а розглядати найкращий досвід інших розвинутих країн.

5. На наш погляд авторка приділяє занадто уваги характеристиці міграційних процесів в Україні (с. 147 – 158), і робить висновок, що міграція призводить до незворотної втрати суттєвої частки населення, що є загрозою зрушення демографічного балансу. Втім, питання вирішення цієї проблеми у роботі розглядаються недостатньо.

На наш погляд, більш широке розкриття зазначених аспектів у дисертації могло б лише покращити дисертацію, проте на загальну позитивну оцінку роботи це не впливає.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Загальний висновок про відповідність дисертації Д.О. Білої встановленим вимогам є позитивним. Дисертаційна робота Білої Дар'ї Олегівни на тему: «Інституціональне забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні» є актуальним, цілісним та завершеним науковим дослідженням, яке має достатній науково-теоретичний та прикладний потенціал, належним чином аргументована, добре візуалізована, має власний стиль викладення матеріалу, відповідно до всіх вимог оформлена.

На підставі вищезазначеного можна констатувати, що за своїм змістом, структурою, науковою новизною і прикладною цінністю дисертаційна робота Білої Дар'ї Олегівни на тему: «Інституціональне забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення

разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019), а її авторка – Біла Дар'я Олегівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики,
проректор з науково-педагогічної роботи
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова, м. Київ,
Заслужений працівник соціальної сфери
України

